

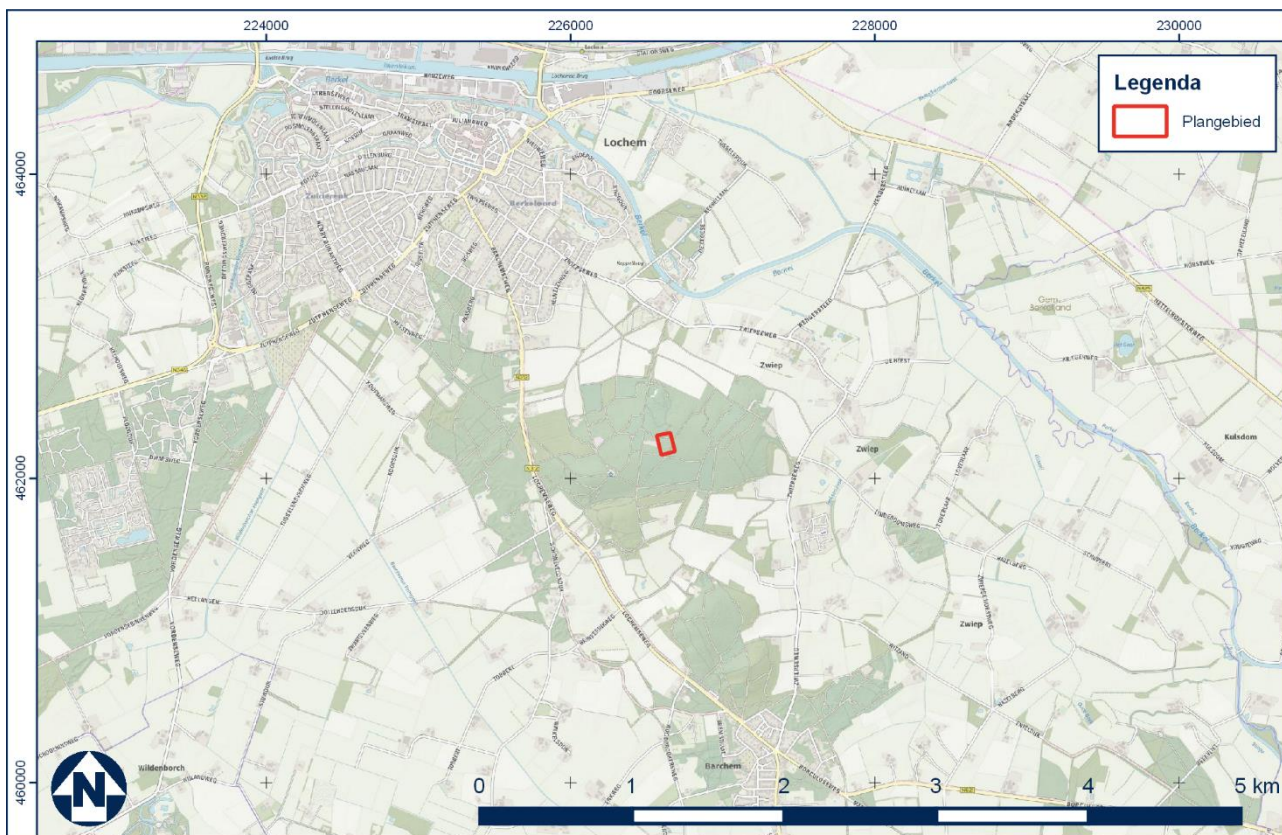
Onderwerp:	Monumentaanvraag Schans Lochem	Projectcode:	GLC00119
Uw referentie:		Gemaakt door:	M. Reinders
Onze referentie:	GLC00119\200128_150059	Telefoon:	026 2020606
Datum:	7 februari 2020	Email:	martijn.reinders@greenhouse-advies.nl

Redengevende beschrijving

Gemeente	Lochem
Adres	Nvt
Centrumcoördinaten	X = 226.625 / Y = 462.225
Kadastraal	Laren 02 G 593
Bescherming	Nvt
Terreingebruik	Bosbouw
Terreineigenaar	Geldersch Landschap & Kasteelen
Beschrijver	Dhr. M. Reinders
Datum beschrijving	07-02-2020
Bronnen	Archeologisch bureau- en veldonderzoek Greenhouse Advies (2020); onderzoeksrapport AWN18 (2019); KNA 4.1.

Situering

Het complex bevindt zich in het buitengebied van de gemeente Lochem, ten zuiden van de stad Lochem, ten westen van het gehucht Zwiep en ten noorden van Barchem. Het terrein maakt deel uit van de Lochemse Berg, een natuurgebied dat wordt beheerd door Geldersch Landschap & Kasteelen (GLK).

Het complex Schans op de Lochemse Berg op de topografische kaart.

Beschrijving

Het complex dat de Schans op de Lochemse Berg wordt genoemd bestaat in feite uit diverse, bij elkaar horende sporen en structuren. Alle liggen binnen hetzelfde kadastraal perceel (Laren 02 G 593). De basis (de schans zelf) wordt gevormd door een aardwerken wal in een rechthoek met aan de buitenzijdes daarvan een (restant van) een greppel. In twee hoeken (noordoost en zuidwest) zijn bastions aanwezig. Dit systeem van wallen en greppels is duidelijk waarneembaar in het landschap. Het 'binnenplein' ligt op min of meer dezelfde hoogte als het omringende maaiveld. Zuidelijk van de schans zijn twee greppels aanwezig met een wigvormige structuur. Ook hier is zowel greppel als nabij liggende wal zichtbaar, maar minder geprononceerd als bij de schans. Rond de schans en de wig liggen diverse kuilen die geen duidelijk verband met elkaar lijken te hebben. De twee direct noordelijk van de schans gelegen diepe, grote kuilen lijken te zijn aangelegd ten behoeve van het winnen van leem uit de diepere stuwwalafzettingen. Tijdens het waarderend booronderzoek is geen leem aangetroffen in de antropogene pakketten van de schans. Vooralsnog wordt dan ook aangenomen dat de leemkuilen geen direct verband hebben met de (aanleg van) de militaire structuur.

De schans met bijbehorende structuren op de reliëfkaart van het AHN3.

Archeologische waarde¹

Beleving

Het complex van wallen en greppels is zeer goed herkenbaar en zichtbaar in het landschap (zowel 'positief' als 'negatief' reliëf), ondanks dat recente werkzaamheden het geheel enigszins hebben aangetast. Het perceel is bovendien vrijgemaakt van begroeiing, waardoor er een open plek in het bos is ontstaan. Dit bevordert de zichtbaarheid. Het oorspronkelijk zichtveld vanaf stuwwal richting bijvoorbeeld Lochem is ontnomen door het huidige bos.

De schans is (in vergelijking met de vorm van vergelijkbare structuren) aangelegd en gebruikt vanaf eind 16de tot medio 17de eeuw. Aan een enkele historische gebeurtenis is de schans voornamelijk niet te koppelen. De relatief beperkte grootte doet (in vergelijking met andere bekende schansen) vermoeden dat het om een oefenschans gaat. Vanwege het ontbreken van directe aanwijzingen hiervoor of synthetiserend onderzoek, kan dit op dit moment echter nog niet hard gemaakt worden. De schans is vermoedelijk tot aan het heden ononderbroken in het lokale en/of regionale collectieve geheugen blijven bestaan.

Fysieke kwaliteit

De duidelijke herkenbaarheid van het reliëf in het landschap was al genoemd. De intactheid en de mate van gaafheid van de ondergrondse (onzichtbare) stratigrafie en archeologie is gedeeltelijk getoetst aan de hand van een waarderend booronderzoek (Greenhouse Advies 2020). Er bleek hier echter geen eenduidig beeld van de bodemopbouw te kunnen worden gevormd, maar hiervoor lijkt de gekozen onderzoeksmethode dan ook minder geschikt.

Artefacten zijn enkel aangetroffen in de vorm van drie musketkogels tijdens een eerder onderzoek met metaaldetectors door vrijwilligers (AWN18 2019). Dezelfde werkgroep trof tevens mogelijk een vloertje aan, bestaande uit een pakket natuurstenen. Tijdens het booronderzoek werden op enkele plekken dikke pakketten antropogene lagen aangetroffen, zoals van een gedempte greppel. Dergelijke pakketten hebben een hoge potentie op (dateerbaar) vondstmateriaal in gesloten context. De grondwaterstand boven op de stuwwal is relatief laag, waardoor de conservering van organisch materiaal slecht zal zijn, afgezien van in eventueel diep ingegraven sporen zoals waterputten. Mobilie van anorganisch materiaal kunnen wel goed bewaard zijn gebleven.

Inhoudelijke kwaliteit

Diverse andere aardwerken in de vorm van een schans uit min of meer dezelfde periode in de Nederlandse geschiedenis zijn bekend (zoals bij Mook en Dieren en mogelijk nog twee andere in de directe omgeving van de Lochemse Berg). Alle zijn uniek wat betreft vorm en formaat en dat geldt ook voor de schans op de Lochemse Berg. Laatstgenoemde is zelfs de enige bekende met twee bastions. Ook is de schans op de Lochemse Berg bijzonder goed bewaard gebleven in het reliëf, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Dierense schans. Bovendien is geen van deze sporen tot op heden nauwkeurig onderzocht. Concluderend is het spoor zeldzaam of zelfs uniek te noemen.

Dan zijn er nog de zogeheten kennislacunes. De Nederlandse Opstand (vroeger Tachtigjarige Oorlog genoemd) is geen aaneengesloten oorlog maar een lange periode met een serie van conflicten tussen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en de Spaanse Nederlanden. Binnen deze era wisselde Lochem meerdere malen van bezetter en eigenaar. De huidige grove datering van de schans valt (op basis van morfologie) enkel binnen deze lange periode van Opstand. De schans (het voorgestelde archeologische monument) is duidelijk in het landschap waarneembaar, maar in feite is nog altijd onbekend waartoe de schans diende, wanneer, door wie en met welk doel deze is aangelegd. In het kader van mogelijk vervolgonderzoek is dit spoor dus van groot belang om te beschermen.

Tevens geldt er een bepaalde samenhang. De schans op de Lochemse Berg maakt mogelijk deel uit van een ensemble waartoe nog twee (of meer) andere schansen behoren. Deze liggen in de directe omgeving. Op (geografisch) grotere schaal is er samenhang met de (zichtbare) resten van de (rijksmonumentale) Ciricuvallatielinie rond Groenlo. Tijdens de gevechten en bezettingen rond deze belangrijke stad werd ook Lochem

¹ Deze paragraaf is gebaseerd op de KNA 4.1, bijlage IV: waarden van vindplaatsen.

betrokken. De schans op de Lochemse Berg is een tastbaar, herkenbaar en uiterst goed geconserveerd archeologisch restant en neemt daarmee een prominente rol in bij de conflicten die aan de basis stonden van de vorming van het huidige Nederland.

Reden tot aanwijzing

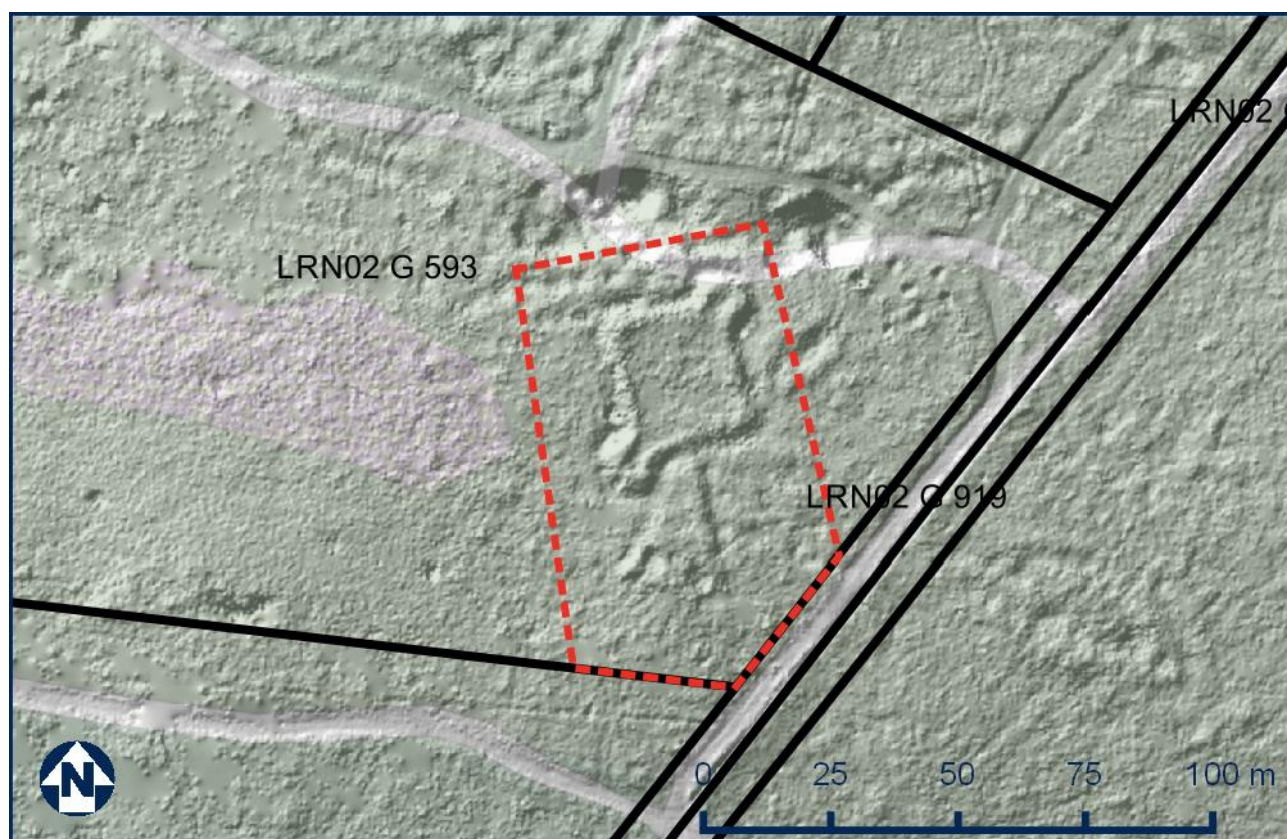
De schans op de Lochemse Berg is voor de gemeente Lochem een zeldzaam en vrijwel uniek archeologisch restant waarschijnlijk uit de periode van de Nederlandse Opstand (16de en 17de eeuw). Het heeft derhalve een hoge zeldzaamheidswaarde.

Er is sprake van diverse structuren binnen hetzelfde kadastraal perceel met (waarschijnlijk) een directe link met het gebruik van de schans. Hierbinnen vallen de schans met bastions zelf en de greppels met wallen zuidelijk van de schans. De twee kuilen die noordelijk van de schans liggen, kunnen buiten beschouwing worden gelaten. De voorgestelde grenzen van het monument zijn op basis hiervan op de kaart hieronder afgebeeld.

De schans is tastbaar, herkenbaar, uiterst goed geconserveerd en daardoor beleefbaar. Het fenomeen heeft altijd in het buitengebied gelegen, ver van de ontwikkeling van stads- of dorpskernen en op onontgonnen heidegrond. De huidige bosbouw is pas recent (circa 100 jaar). Het is derhalve nooit verstoord geraakt door bebouwing of andere grondroerende werkzaamheden, enkele beschadigingen door bosbouw daargelaten.

Door de samenhang met de gebeurtenissen bij onder meer Groenlo en de twee mogelijk in de nabijheid gelegen andere schansen op de Lochemse Berg, heeft het geheel een hoge ensemblewaarde.

Concluderend kan worden gesteld dat de schans een bijzonder stuk tastbaar en beleefbaar verleden is van de Nederlandse Opstand in Lochem en omringende steden als Groenlo.

De voorgestelde begrenzing voor het monument Schans Lochemse Berg binnen het rode kader, met bestaande kadastraal perceelsgrenzen.

Noordelijk deel van de schans gezien richting het zuiden. Op de voorgrond is de greppel (gele pijl) en wal (rode pijl) zichtbaar.